

Recensies

A.R.A. Croiset van Uchelen, ed., *Hellinga. Festschrift. Feestbundel. Mélanges. Forty-Three Studies in Bibliography presented to prof. dr. Wytze Hellinga on the Occasion of his Retirement from the Chair of Neophilology in the University of Amsterdam at the End of the Year 1978* (Amsterdam: Israël, 1980, xxvii + 579 blz., f175,—, ISBN 9060721705).

Ter gelegenheid van zijn aftreden in 1978 in de 'neo-filologische kritiek en hermeneutiek in verband met de toegepaste hulpwetenschappen' - een op hem toegesneden leeropdracht - zou prof. dr. W.G. Hellinga een feestbundel worden overhandigd. Het zou nog geruime tijd duren voor het boek kon verschijnen, maar het is dan ook een belangrijk, omvangrijk en voortreffelijk verzorgd boek geworden.

Niet minder dan 43 vakgenoten hebben een artikel in het Nederlands, Engels, Duits of Frans bijgedragen over een onderwerp op het gebied van handschrift en boek. Hoewel het merendeel der bijdragen gewijd is aan incunabelen, heeft het boek geen samenbindend thema. Wat de bijdragen verenigt is de kennelijke waardering van de auteurs voor de persoon en het werk van de jubilaris. Anderzijds heeft dat ook de bekoring dat elke lezer er wel iets van zijn gading in vindt en dat het een boek van hoge kwaliteit is geworden. Tal van bijdragen getuigen niet alleen van grote eruditie, maar ook van scherpzinnigheid en vindingrijkheid. Vaak maken zij dankbaar gebruik van resultaten van onderzoek, verricht door Hellinga al dan niet in samenwerking met zijn vrouw Lotte.

In een verhelderende en persoonlijk getinte inleiding tracht E. Braches Hellinga's betekenis te omlijnen en de invloed die hij op zijn leerlingen heeft uitgeoefend te schetsen.

Voor de lezers van de *BMGN* zijn vele van de bijdragen uit de aard der zaak nogal gespecialiseerd en vaak niet van direct belang. Wel van belang voor ieder die op de een of andere wijze met de geschiedenis van het boek te maken heeft is de indrukwekkende lijst van Hellinga's eigen publikaties op dit gebied, die tot 1978 niet minder dan 88 nummers telde. Op een aantal van de in de bundel opgenomen artikelen wil ik hier de aandacht vestigen. P. Amelung droeg een stuk bij over de 69 Nederlandse incunabelen aanwezig in de Württembergische Landesbibliothek in Stuttgart. N. Barker ging op zoek naar de auteur van de in 1466 door Peter Schoeffer in Mainz gedrukte *Grammatica Rhythmica*, 'the first book of a living author ever printed'. In een interessante bijdrage reconstrueert T.A. Birrell de lotgevallen van de particuliere bibliotheek van de zestiende-eeuwse Franse geleerde Isaac Casaubon. S. Corsten zet zijn onderzoek naar de oudste Keulse boekdrukkers voort en concludeert dat er al in 1473, door tussenkomst van Wilhelmus Hees, een verbinding bestond tussen de oudste Nederlandse drukkerij in Utrecht en de Keulse drukkers Konrad Winters von Homburg, Johan Guldenschaf en Cornelius von Zierikzee en hun universi-

teitsdrukkerij. I.H. van Eeghen verschaft nieuwe gegevens over de Amsterdamse boekdrukker Willem Jacobsz uit het midden van de zestiende eeuw. H. de la Fontaine Verwey beschrijft, met als uitgangspunt drie Parijse boekbanden vervaardigd in opdracht van prins Willem van Oranje, op verrassende wijze de periode in diens huwelijk met Anna van Saksen tussen 1561 en 1571. D. Grosheide komt in zijn artikel over de zogenaamde Biestkensbijbel tot de conclusie dat deze voor doopsgezind gebruik bestemde bijbel niet door Biestkens in Emden, maar clandestien door de katholieke Plantijn in Antwerpen werd gedrukt. A. Gruijs doet verslag van een onderzoek met studenten naar een inventarium met vele Lutherse en andere heterodoxe werken uit het archief van het Fraterhuis in Doesburg, waarvan vastgesteld kon worden dat het werd gebruikt in een proces wegens ketterijen in 1529. Het werpt een licht op de verspreiding van Luthers denkbeelden met name in het oosten van het land ten tijde van Karel van Egmond. J.A. Gruys en C. de Wolf werkten het materiaal uit verzameld in hun Short-title catalogue van boeken in Hoorn gedrukt voor 1701 en geven nu als model een volledig overzicht van de Hoornse drukkers en boekverkopers. Interessant is ook de beschrijvende inventaris die F.A. Janssen samenstelde van alle 25 - ook afgebeelde - houten drukpersen die nog in Nederland en België bewaard gebleven zijn.

Hellinga en zijn vrouw gaven de correspondentie uit over incunabelen van de bibliothecaris van de universiteitsbibliotheek in Cambridge, Henry Bradshaw, met J.W. Holtrop en M.F.A.G. Campbell, beiden achtereenvolgens bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek. D. McKitterick vond in de universiteitsbibliotheek van Cambridge nog vijf brieven van Campbell aan Bradshaw uit 1883, die hier als aanvulling worden afgedrukt. G.W. Ovink wijdt zijn bijdrage aan de herleving van de belangstelling in de negentiende en twintigste eeuw voor vijftiende-eeuwse lettertypen en geeft een overzicht van de vele daarop gebaseerde nieuwe lettertypen. Sinds een aantal jaren wordt er gewerkt aan een census van alle incunabelen in Nederlands openbaar bezit aanwezig, maar het wordt aan de instellingen zelf overgelaten de beschrijvingen te vervaardigen. Als een begin presenteert G. van Thienen een beschrijving van de 67 incunabelen, die deel uitmaken van de collectie welke de Koninklijke Bibliotheek in 1828 uit de vroegere abdi van Tongerlo ontving. Over de hedendaagse boekkunst gaan de volgende twee bijdragen. C. Reedijk geeft een interessante beschouwing over Huizinga en zijn boek over Erasmus. Hij behandelt zijn curieuze relatie tot de Amerikaan van Nederlandse afkomst Edward Bok, op wiens aandrang hij deze biografie schreef voor Boks serie 'Great Hollanders', en zijn relatie tot de door hem zeer gewaardeerde vertaler Frits Hopman, die ook al de *Herfsttij der middeleeuwen* had vertaald. Vervolgens richt hij zijn aandacht op de Nederlandse editie, vergelijkt de tekst met de Engelse, en gaat in op Huizinga's bemoeiingen met de typografische vormgeving van het boek, dat werd gezet uit de nieuwe Erasmus letter van S.H. de Roos. Huizinga's belangstelling voor typografie en zijn kennismaking met De Roos dateerde al uit 1913 toen Huizinga als redacteur van het gedenkboek bij het 300-jarig bestaan van de Groningse Universiteit, contact had gezocht met De Roos wegens de keuze van diens toen nieuwe lettertype HoUandsche Mediaeval voor dit boek. Aan de hand van correspondentie beschrijft Reedijk hoe Huizinga nu opnieuw contact zocht met als resultaat een uitgave die een hoogtepunt betekent in de geschiedenis van de Nederlandse boekkunst.

Nog dichterbij het heden brengt ons de bijdrage van C. van Dijk over het tijdschrift *Halcyon*, dat van 1940 tot 1942 (in feite 1944) door Stols werd uitgegeven. Met behulp van bewaard gebleven correspondentie beschrijft hij de lotgevallen van dit in typografisch opzicht belangrijke tijdschrift en de soms merkwaardige gesties van Stols.

Het is een feestbundel met een rijke inhoud, die ook velen zal interesseren voor wie de

RECENSIES

prijs te hoog is om deze zelf aan te schaffen, maar dat is een reden te meer waarom het boek in wetenschappelijke bibliotheken niet behoort te ontbreken.

W.R.H. Koops

'Van der Nyersen upwaert'. Een bundel opstellen over Limburgse geschiedenis aangeboden aan drs. M.K.J. Smeets bij zijn afscheid als rijksarchivaris in Limburg (Werken uitgegeven door het Limburgse Geschied- en Oudheidkundig Genootschap nr. 7; Maastricht: LGOG, 1981, 432 blz., f50,—).

De feestbundel die drs. M.K.J. Smeets in april 1981 bij zijn afscheid uit de rijksarchiefdienst kreeg aangeboden, draagt de titel 'Van der Nyersen upwaert', een aanduiding voor het voormalige Gelderse Overkwartier, ontleend aan een oorkonde uit 1328. Toch bevat de feestgave ook studies over Berg en Terblijt, Eijsden en Maastricht. De samenstellers van de bundel opstellen over het Maasdal hebben zich klaarblijkelijk niet strikt willen houden aan de geschiedkundige inhoud van de door hen gekozen boektitel. Het is daarom weinig zinvol als een recensent het wel zou doen.

Wat omvang, typografie en illustratieverzorging betreft mag het feestboek zich zeker meten met soortgenoten en ook inhoudelijk stelt de artikelenverzameling niet teleur. Het boek opent met een bijdrage van J.Th.H. de Win en J.H.M. Wieland die geheel gewijd is aan de scheidende Smeets. Een *curriculum vitae* over de periode 1931-1981, een (helaas) selectieve bibliografie van publikaties en een geschreven portret van Smeets als archivaris te Roermond en Maastricht, pogen ons een beeld te verschaffen van de persoon aan wie de hier te bespreken bundel is opgedragen. Daarna volgen 24 artikelen van vrienden en collegae, zo goed mogelijk chronologisch geordend naar de onderwerpen van de bijdragen.

De middeleeuwen zijn in de bundel Smeets onder andere vertegenwoordigd door bijdragen van H.H.E. Wouters, L. Augustus en W.J. Alberts. De eerste schetst uitvoerig de politieke betrekkingen tussen Maastricht en het prinsbisdom Luik in de dertiende en veertiende eeuw, waarbij de rivaliteit tussen Luik en Brabant en de verhoudingen soeverein - onderdaan centraal staan. L. Augustus bespreekt aan de hand van rentmeestersrekeningen uit het land van Rode (tweede helft veertiende eeuw, begin vijftiende eeuw) de tolleren verbonden met het gebied van 's-Hertogenrade. W.J. Alberts haalt in zijn bijdrage de meest interessante posten uit de Venlose stadsrekeningen over de periode 1449/1450-1457/1458 naar voren. Helaas zijn deze rekeningen, hoewel reeds geruime tijd in bewerking, nog steeds niet uitgegeven.

Dit huldeblijk telt een drietal meer kunsthistorisch gerichte bijdragen. A.J.J. Mekking bericht over de herontdekking te München van het laatmiddeleeuwse Christusschilderij dat zo'n 170 jaar geleden uit de schatkamer van de Maastrichtse St. Servaaskerk verdween. Hij schetst de lotgevallen van het paneel, bespreekt de toeschrijving aan Jan van Eyck en schenkt aandacht aan de aard van de voorstelling en aan de functie van het schilderij als devotievoorwerp. Mevrouw W.E.S.L. Keyser-Schuurman, die haar sporen reeds verdiende in het kader van de tentoonstelling over Maastrichts zilver welke enige jaren geleden werd georganiseerd, wijdt een studie aan de zilversmid Gerardus Wery (1662-1718). In een klein artikel van W.Th.M. Hendriks komt de restauratie van de Venlose hoofdkerk St. Martinus door dr. P.J.H. Cuijpers in de jaren 1872-1882 ter sprake.

Van kerkhistorische aard zijn de bijdragen van A.J. Munsters, S. Tagage, A.H. Jennkens en W.A.J. Munier. Munsters poogt een overzicht te geven van de tegenstellingen en